

**OFISI YA LUSHAKA
YA MUTSIRELEDZI WA
TSHITSHAVHA**

Office of the Public Protector
Private Bag X677
Pretoria
0001
175 Lunnon Street
Hillcrest Office Park
0083
Tel: (012) 366 7000
Fax: (012) 362 3473

**OFISI YA VUNDU LA FREE
STATE**

P.O. Box 383
Bloemfontein
9300
Public Protector House
82 Kellner Street
Bloemfontein
Tel: (051) 448 6172/6185
Fax: (051) 448 6070

**OFFICE VUNDU LA
KWAZULU-NATAL**

P.O. Box 4267
Durban
4000
22nd Floor
Suite 2114
Commercial City Building
Durban
Tel: (031) 307
5300/5250/5251
Fax: (031)307 2424

**OFISI YA VUNDU LA KAPA
VHUBVADUVHA**

P.O. Box 1400
Bisho
5605
Unathi House
Independent Avenue, Bisho
Behind Pick 'n Pay
Tel: (040) 635 1286/7/
1145/1126
Fax: (040) 635 1291

OFISI VUNDU LA GAUTENG

P.O. Box 32738
Braamfontein
2017
Constitutional Hill
Women's Jail
2 Kotze Street
C/o Kotze & Joubert Streets
Johannesburg
Tel: (011) 339 3737/2047
Fax: (011) 339 2858

**OFISI YA VUNDU LA
LIMPOPO**

P.O. Box 4533
Polokwane
0700
Unit 2301, Wyndom Park
23 Rabe Street
Polokwane
Tel: (015) 295 5712
(015) 295 5699
(015) 295 5956
Fax: (015) 295 2870

**OFISI YA VUNDU LA
MPUMALANGA**

P.O. Box 3373
Nelspruit
1200
Pinnacle Building
Suite 101
1 Parkin Street
Nelspruit
Tel: (013) 752 8543
Fax: (013) 752 7883

**OFISI YA VUNDU LA
DEVHULA VHUKOVHELA**

P.O. Box 512
Mafikeng
2745
Public Protector's Chambers
Cnr Martin & Robinson Streets
Mafikeng
Tel: (018) 381 1060/1/2
Fax: (018) 381 2066

**OFISI YA VUNDU LA
DEVHULA HA KAPA**

P.O. Box 1505
Kimberley
8300
4 Sydney Street
Pretmax Building
2nd & 3rd Floor
Kimberley
8300
Tel: (053) 831 7766/
8325381/2
Fax: (053) 832 3404

**OFISI YA VUNDU LA KAPA
VHUKOVHELA**

P.O. Box 712
Cape Town
8000
4th Floor
51 Wale Str/Bree Str
Cape Town
Tel: (021) 423 8644
Fax: (021) 423 8708

OFISI DZA MADZINGU

**OFISI YA DZINGU YA
GEORGE**

P.O. Box 9481
George
6530
1st Floor South Wing
Bataleur Park
Cnr Cathedral & Cradock Street
George
6259
Tel: (044) 874 2887/904
Fax: (044) 874 5922

**OFISI YA DZINGU YA
KURUMAN**

P.O. Box 79
Mothibistad
8474
1 Rose Avenue
Shop 1
Kuruman
8460
Tel: (053) 712 1762 / 2347
Fax: (053) 712 2417

**OFISI YA DZINGU YA
MABOPANE**

P.O. Box 3165
Rosslyn
0200
Central House
2nd Floor, Room 334
Mabopane
Tel: (012) 702 5458/4330
Fax: (012) 702 8127

**OFISI YA DZINGU YA
RUSTENBURG**

P.O. Box 371
Tlhabane
0309
Suite No 12
Old SARS Building
135 Klopper Street
Rustenburg
Tel: (014) 592 9023/6
Fax: (014) 592 9031

**OFISI YA DZINGU YA
UPINGTON**

P.O. Box 15
Upington
8800
Umbra Building
55-59 Mark Street
Upington
8800
Tel: (054) 338 5740
Fax: (054) 331 0036

**OFISI YA DZINGU YA
NEWCASTLE**

No 58
Corner Allen and Scott Street
Newcastle
P O Box 1169
Newcastle
2940

**OFISI YA DZINGU
SIYABUSWA**

P.O. Box 2391
Siyabuswa
0472
Old Parliament Building
Job Skosana Street
Siyabuswa
0472
Tel: (013) 973 0033/6
Fax: (013) 973 0029

**OFISI YA DZINGU YA
VRYBURG**

P.O. Box 891
Vryburg
8000
Old Mutual Building
Market Street
Vryburg
8600
Tel: (053) 927 2221
Fax: (053) 927 2509

TSHIVENDA

**PUBLIC PROTECTOR
SOUTH AFRICA**

**VHANA MBILAELO
MALUGANA NA TSHUMELO
YA MUVHUSO?**

**MUTSIRELEDZI WA
TSHITSHAVHA A NGA
VHA THUSA!**

Naa Mutsireledzi wa Tshitshavha ndi mini?

Mutsireledzi wa Tshitshavha (kana Ombudsmani vhunga iyi ofisi yo vha I tshi divhea ngau ralo)

- Ndi muofisiri wa maimo a ntha;
- Asa dzhii sia, nahone a songo disendekaho kha muvhuso kana mahoro a zwa polotiki;
- U tholwa nga buthano la lushaka hu tshi tevhedzwa Mulayotewa;
- U tanganedza mbilahelo u bva kha mirado ya tshitshavha vhe vha si farwe zwavhudi nga mihasho ya muvhuso, zwiimiswa zwa muvhuso, kana vhaofisiri vha muvhuso;

Mutsireledzi wa Tshitshavha u na maanda a u:

- Ita dzithodisiso;
- Tandulula thaidzo, disa kangwelano a dovha a ambelela;
- Themendela ndila ya khwine ya u tandulula thaidzo; a dovha hafhu a
- Bvisa muvhigo;

Mutsireledzi wa Tshitshavha u shumisa hani?

Munwe na munwe a nga vhiga mbilahelo yawe na ofisi ya Mutsireledzi wa Tshitshavha ane a do ita thodisiso nga ha iyo thaidzo.

A vha zwi dzhie Mutsireledzi wa Tshitshavha e malugwane ane a kona u sedza masia othe a thaidzo. Arali Mutsireledzi wa Tshitshavha a wana uri mbilahelo yavho ina tshileme, nahone ndi ya ngoho, u do lingedza nga ndila dzothe u wana thandululo kha thaidzo yavho, zwine zwa katela u themendela uri hu shandukiswe zwine muvhuso wa shumisa zwone.

Mutsireledzi wa Tshitshavha anga kha di vhiga mbilahelo dzavho buthanoni la lushaka (kana Phalamendeni), hune mirado ya phalamende ya do dzula ya rera nga ha mbilahelo yavho nahone vha vhone uri themendelo dzawe dzi tevhedzwe.

Thodisiso dzi dzulela u itwa nga ndila i si ya tshiofisi, fhedzi Mutsireledzi wa Tshitshavha anga vhidza

muthu munwe na munwe nga linwalo la khothe uri ade a nee vnutanzi hune zwa kombetshedza.

Ndi nnyi ane anga todisiswa nga Mutsireledzi wa Tshitshavha?

- Muvhuso wa Lushaka, wa Dzingu na Mivhuso yapo;
- Muthu munwe na munwe ane a shumela tshitshavha, hu tshi katelwa muthu munwe na munwe ane mushumo wawe u kwama vhadzulapo vhothe vha Afurika Tshipembe, sa tsumbo Mushumeli wa muvhuso a nonga sa mushumeli wa Khomishini ya zwa dzikhetho.
- Mabindu a muvhuso, sa tsumbo Koporasi ya Khasho ya Afurika Tshipembe(SABC), Eskom na Telkom;
- Khorwana dza mulayo, sa tsumbo Human Sciences Research Council na Council for Scientific and Industrial Research.

Ndi zwifhio zwine Mutsireledzi wa Tshitshavha a todisisa?

U sa farea zwavhudi ho diswaho nga:

- U sa shumiswa zwavhudi ha maanda;
- Vhudifari vhu sa tanganedzei, vhudifari hu si ha tshiofisi na vhudifari vhu songo teaho;
- U lengiswa ha tshumelo zwi sa tanganedzei;
- Khatulo dzo dzhiwaho nga muvhuso dzine dza sia pfanelo dza vhadzulapo/mudzulapo dzi tshi kwamea zwi si zwavhudi;
- Kushumele ku si kwa vhudi kwa muvhuso;
- U sa fulufhedzea musi mushumeli wa muvhuso atshi khou shuma na masheleni a tshitshavha;
- U dipfumisa zwi songo fanelaho nga mushumeli wa muvhuso; na
- U tanganedza zwithu zwi songo tea nga mushumeli wa muvhuso, zwi tshi itiswa nga mushumo wawe.

Muthu u vhiga lini mbilahelo dzawe kha Mutsireledzi wa Tshitshavha?

Vha sa athu vhiga mbilahelo yavho kha Mutsireledzi

wa Tshitshavha vha fanela uthoma vha lingedza u tandulula thaidzo yavho nga vhone vhane, sa tsumbo nga u:

- Nga u amba na vhaofisiri vha muvhuso vhenevho vhe vha vha thusa, kana arali zwi sa thusi;
- Nga u nwalela vhahulwane vha muofisiri onoyo we a vha thusa, sa tsumbo Thoho ya Mhasho onoyo, kana Mulangi Mutshimbidzi Muhulwane Mhashoni kana Mulangi wa Muvhoso wapo;
- Vha nga kha di humbula na u kwamana na murado wa Buthano la Lushaka kana Murado wa wa Dzingu wa Buthano la vhusima Milayo.

Zwithu zwi tevhelaho zwi fanela u vha hone kha mbilahelo yavho:

- Zwine mbilahelo yavho ya vha zwone;
- Mudzi na Divhazwakale ya mbilahelo yavho;
- Thalutshedzo ya uri ndi ngani vhone vha tshi humbula uri Mutsireledzi wa Tshitshavha u fanela u todisisa mbilahelo yavho;
- Vhukando he vha vhu dzhia musi vha tshi lingedza u tandulula iyo thaidzo nga vhone vhane.Vha ri vhudze madzina, na datumu na zwo ambiwayo musi vha tshi khou lingedza u tandulula iyo thaidzo. Zwifanyiso zwa marifhi e vhone vha nwalela kana vha a tanganedza ubva kha vhaofisiri vhe vha kwama musi vha tshi khou lingedza u tandulula thaidzo zwi fanela u fhelekedza vhurifhi ha mbilahelo.
- Diresi ya poswo, nomboro dza lutingo kana nomboro dza lutingo thendeleki zwi fanela u fhelekedza mbilahelo yavho.

Vha nga di nwala vhone vhane, kana vha humbela munwe muthu a vha nwalela. Vha nga di rwela lutingo ofisini ya Mutsireledzi wa Tshitshavha hure na vhaofisiri vho pfumbudzwaho vhane vha do thetshesha mbilahelo yavho.

Vha nga di dalela inwe ya dziofisi dzashu dzine ra vha nadzo kha mavundu othe a tahe hu u itlela isa tshumelo tshitshavhani.

Mbilahelo yavho I fanela u vhwigwa na Mutsireledzi wa lusha hu sa athu u fhela tshifhinga tshino swika minwaha mivhili u bva duvha le tshiwo tsha itea ngalo.

Mbilahelo dzi nga vhwigwa fhethu hune ofisi ya Mutsireledzi wa Tshitshavha ya dzulela u hu dalela. Fhethu hune ra dzulela u hu dalela ho khethiwa hu u itela u isa tshumelo tshitshavhani nahone hu wanala kha dzingu linwe na linwe. Fhethu heneffho hu dzulelwa u dalelwa luthihi nga nwedzi.

Munwe muthu anga kona u pfa ngaha mbilahelo yanga naa?

Mutsireledzi wa Tshitshavha na vhashumeli vhawe vha do hana u bula dzina lavho arali zwi tshi kombetshedza uri li songo bulwa.

Naa ndi badela vhagai uri ndi wane thuso kha Mutsireledzi wa Tshitshavha?

Avha badeli na peni vhatshi thusiwa nga Mutsireledzi wa Tshitshavha.

Mutsireledzi wa Tshitshavha ha ngo tendelwa u ita thodisiso maelana na zwi tevhelaho:

- Khatulo dza Khothe na zwigwevho;
- Muthu;
- Mabindu asi a muvhuso; na
- Vhashumeli vho diimisaho nga vhothe vha sa shumeli muvhuso sa Madokotela na vho Rambilayo.

Naho zwo rale vhashumeli vha Mutsireledzi wa Tshitshavha vha nga vha thusa nga u vha vhudza hune vha nga vhiga hone mbilahelo yavho kana zwine vha nga ita maelanana na izwo zwo bulwaho afho ntha. Kha nyimelo dzino nga dzo bulwaho afho ntha, hune Mutsireledzi wa Tshitshavha asi vhe na maanda a u todisisa, Mutsireledzi wa Tshitshavha anga zwi vhiga kha tshiimiswa tsho teaho.